

Literatura un Māksla

C E L Ā U Z P L Ē N U M U

JĀNIS SUDRABKALNS

Drīz sanāks kopā Latvijas padomju rakstnieku saime. Tā būs gaiša prieka pilna sastapšanās. Aizsalkušas kaya vētras, Sarkānā Armija izcīnījusi spozu, varenu uzvaru, satiekus kāskrusta pūki, izglābusi Eiropas civilizāciju, pacēlus tautas no posta un kauna līksmā brīvības saulē. Mēs atceramies Pumpura un Raipa praviešvārdus par uzvaru, ko reiz izcīnījis Lāčplēsis, un nogrimušo Burtnieku pilī, kas reiz uzķāps no ezerā dūņām, un redzam, ka pravietojums piepildījies. Vizēdama pacēlusies no dzelmes mūsu brīvības pils, satricketi mūsu sensenieki ienaidnieki — vācu iebrucēji, dzelzī kalto bruņinieku drūmē, baigie pēcteči. Atgriezušies mājās tie, kas bija atstājuši dzimteni, tauta atkal vienota un uzsāk jaunas, brīvas gaitas, kas aizliecas tālu nākamībā.

Sādas sanāksmes pamodina atmīnas, ierosinā domas, nosakaidro paveikto darbu vērtību un veicamos uzdevumus. Vispirms mēs izjutīsim gluži cilvēcīgu priecegu satraukumu un pacīlību, sasveicinādamies cits ar citu. Gan jau redzamies ik-dienas gaitas, bet drauga rokas spiedienam sādā svinīga sapulvē ir dziljāka nozīme, — mēs eicējāk apzināsimies savu ko-

pību. Kad jaunākie biedri sveicīnās Tautas rakstnieku Andreju Upīti, viņiem ienāks prātā, cik dižens ir ilgs mūzs, kas veltīts nemītīgam darbam, kalpojot tautai. Vini ieraudzīs aiz Robežnieku un Zājas zemes, liktēnu telotāja pagātnē Raipa stāvu, un tālāk vēl daudzas ciitas dārgas un neaizmirstamas sejas, un sapratis, ka viņiem savās rokās jānes tālāk latviešu rakstniecības zelta traувks, kas atnācis pie mums no sirmiem dainu laikiem, un ka šis frauks viņiem jāpilda ar jaunu saturu. Rakstnieki, kas vācu nakti pārlaidusi dzimtenē, sastapsies ar biedriem, kas izstāgājuši visas grūtā un gařā kaļa gaitas kopā ar latviešu gardu strēlniekiem, un mēs no jauna atcerēsimies pārdzīvoto un sajutīsimies lepni un pacīlīti, ka latviešu rakstnieki bijuši kopā ar tautu visbilstamākajās stundās. Mūsu salmē būs komunistiskās partijas biedri, mēs dzīrēsim partijas pārstāvju domas, un mēs no jauna izjutīsim partijas gādību par latviešu kultūru, partijas lielo lomu mūsu tautas atbrivošanā un augstos nākotnes mērķos, ko paver tautai komūnistī. Cēram, plēnumā mēs satiksīsimies arī ar ciemiņiem no brāļu republikām un atkal no jauna

sajutīsim ciešās draudzīgās saites, kas mūs vieno ar Padomju Savienības rakstniekiem un kultūras cēlējiem, ar visām padomju tautām. Daudz jūtu un domu atraisa sāda sanāksme. Plēnumā rakstnieki dzīrēs savu darbu iztirzājumu un novērtējumu. Ne uzzlava, ne nosodījums nedrikst nevienu no mums samulsināt. Kas būs daudz laba paveicis un saņems par to pateicību, tam jādomā par jauniem darbiem, jo vecie nopelnī nav nekāds burvju valīrogs, aiz kura varētu paslēpties paguruma un neveiksmju brīžos. Tas pirmā acumirkļi dzīzam var izlikties rūgti, bet tas ir taisnīgi un izsaka padomju ētikas principus, — tikai darbs dod cilvēkam goda pilnas tiesības un saskaņu ar laudīm. Kas būs dienas un mēnesus dienkā pavadijīs, kuŗā darbam nebūs pilnas vērtības un kam tas tiks pateikts ar bolševistisku atklātību, tam jānoskaidro un jāādzīst pašam savas vaines un trūkumi un jācenšas kļūdas dzēst ar jauniem, krietniem saņiegumiem.

Plēnumā mēs pārrunāsim nākotnes uzdevumus. Varam jau tagad droši sacīt, referatus un debates nenogaidījuši, ka uzdevumus un mērķus mums nospraudīs grūtus un lietus. Un

1945. G.

13. JŪLIJĀ

NR. 26

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBAS
LATVIJAS PADOMJU KOMPONISTU SAVIENĪBAS
LATVIJAS PADOMJU MĀKSLINIEKU SAVIENĪBAS
L A I K R A K S T S

jau tagad mums jāapnemēs darīt visu, kas vien būs iespējams, lai uzdevumi un nodomi nepaliku tikai plēnuma papiros, bet pārvērstos grāmatās, kas pasecta latviešu rakstniecības godu, stiprinātu jaužu darba prieku, cīnītos kopā ar tauvu par sociālisma valsts laimigu nākotni, iedvesmotu tautu, rādītu tai ceļu. Kas pašā sākumā nobīsies no lielajiem pienākumiem un augstajām prasībām, tam vajadzēs tikai padomāt par normām, kādas tiek spraustas un aizvien tiek pārsniegtais ciitas darba nozarēs, un rokas pašas sāks kļūdēt un meklēs spalvu un papīru. Franču komūnisti Marti nesen bija teicis, ka franču patriotu valodā neiederoties vārdi — nay iespējams. Sie vārdi nepatīk neviennam bolševikam, neviennam krietnam padomju cilvēkam, jo kas pēc šā negantā kaŗa, kurā esam uzvarējuši, varētu pašaūlē būt tik nikns un spītīgs, ka to nevarētu pieveikī?

Man liekas, es izteikšu visu savu biedru domas, ja solīsu mūsu sanāksmē daudz laimigu un gaišu brīžu, lielu pacīlību un prieku. Mēs svīnēsim savas valsts neatkarības svētkus un tās būs arī latviešu rakstniecības un visas mūsu kultūras augšāmēšanās svētki. Mums visiem sejā kritīs brīvības saules stari. Katram jāpadomā, kā viņš varētu veicināt šo dienu diženumu un labo izdošanos.

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU SAIME.

No kreisās 1. rindā: A. Grigulis, M. Kempe, I. Lēmanis, K. Kraulinš, Tautas rakstnieks Andrejs Upīts, Nopelnī bagātākā kultūras darbinieks Birznieks-Upīts, M. Šacs-Ajins, A. Brōdele, V. Brutāne. 2. rindā: P. Vilips, V. Lukss, J. Vanags, R. Sēlis, Pēteris Birkerts, J. Grants, E. Damburs, Nopelnī bagātākā kultūras darbinieks J. Sudrabkalns, M. Krupnikova, R. Egle, K. Freinbergs, A. Bauga, Antons Birkerts. 3. rindā: M. Rudzītis, Valts Grēviņš, J. Plaudis, A. Keniņš, K. Fimbers, Valdis Grēviņš, I. Mužnieks, Levs Zākss, J. Grots, A. Čaks. Istrūkst: Vilnis Līcis, Ed. Treimānis-Zvārgalis, Anna Sakse, Fr. Rokpelnis, A. Balodis, J. Niedre, E. Adamsons, A. Imermans.

FOTO K. RAKE

JAUNAS LUGAS LPSR 5 GADU SVĒTKOS

Ari mūsu rakstnieki dod savu devu Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas 5 gadu pastāvēšanas svētkiem.

Vilis Lācis sarakstījis jaunu lugu «Uzvara», un to iestudē LPSR Valsts Dailes teātris.

Tas ir varonīgo latviešu strēlnieku, visas latviešu tautas cīpas un uzvaras ceļš, kas attēlots šai lugā. Darbība sākus 1941. gada jūlijā dienās, Hitlera armijai iebrukot Latvijā. Sā baigājā laikā, liegablime duņot un lidmašinām tarkošot, kad skriet, ka fašistiskā kara mašīna noslaucis visu savā ceļā, kādas latvju mājas pagalmā sarodas kopā cilvēki, kas grib saistīt savu likteni ar lielo Padomju Savienību, atstāj Latviju un dodas cipu gaitā. Tie ir tie, kas tie dzīvei un uzvarai.

Vēlāk viņus redzam latvju divīzijā, pozīcijās kādas upes krastā, sīksti aizstāvot katru zemes pēdu pret iebrucējiem. Viņi saprot, ka latvju strēlnieks katrā vietā cīnās par visu lielu Padomju zemi. Katra vieta ir mila un dārga, katrs zemes plankumiņš jāaištāv līdz pēdējam.

«Tā upe nīz muguras man vienmēr atgādina Daugavu,» sakā viens no strēlniekiem. «Man liekas, ka es cīnos Daugavas krastos un nelaižu vāciešus klāt pie manām tēva mājām.»

«Pareizi, draugs,» otrs atbild. «Man atkal visu laiku acu priekšā Riga. Lai atrastos kur atrazdāmies, es cīnos par to, par veo miļo Rigu.»

«Aizstāvot šo zemes stūri, mēs cītam ceļu uz dzīmteni,» fesucuši visdrosmīgais no viņiem, leitnants Augusts Grieze.

Un viņi izcīrt ceļu uz dzīmteni. Tikai leitnants Grieze cīnu norise pārdzivo dzīļu tragediju: viņu sagūsta vācieši un nekautrīgi izmanto viņa vārdu pret padomju cīnītājiem. Kad Augustu atbrīvo partizāni, viņš vairs nevar atgriezties pie saviem biedriem, bet iet atriebt savu godu partizānu rindās.

Sarkanā Armija ienāk Latvijā. Atgriežas arī Augusts, daudzām izcilām uzvarām valnagots partizāns, un še, dzīmētās sētās pagalmā, atkal sastopas ar agrākajiem cīpu biedriem.

Uzvara! Tā ir gigantisko laikmetīgo cīpu uzvara, tā ir Augusta individuālā uzvara, tā ir arī milas uzvara, jo Augusta vienu laiku saistījusi dzīļa mila ar cīpu biedreni Nadinu. Lugas noslēgumā rod savu piepildījumu kļūsī milas līrike, kas viegli, neuzkrītoši apstaro visu lugu.

Interesantu skatuves darbu - Uz kuķu ostu? sarakstī-

jis Arvīds Grigulis, izmantojot līdz šim neskarto vienu — latviešu vāciskos nacionālistus, un to izrādis LPSR Valsts Drāmas teātri.

Darbība norisinās Rīgā no 1938. līdz 1944. gadam, un piecu anu nosaukumi vien dod ieskatu par lugas raksturu: Lai līgo lepna dziesma! Ubi bene, ibi patria. Daniels lauvu bedrē. Iekš Dūna stāv Steuben... Kurs kalns jūs glābs?

Tā ir drošes un suligas vārdos attēlotā pēdējo gadu chronika, kas iesakās ar neesnegātību, plakātiem. «Kas ir — tas fr, kas nav — tas nav», gleznam, kur redzama milzīga cūka ar nacionāla ornamenta prieziņi ap kaklu un liela brūnraiba govs zaļā plāvā. «Cūka, govs un vienība ap vadoni — tā ir mūsu laicīgās dzīves trejsavienības! Kādās viesībās, kur dominē ūzgrābīgā nacionālā menažērija un no kurienes nosūta telegrammu Hitleram un Ribentropam, pēķini logā krit akmens un birst stikli — atzīloga ir cīta dzīve, un tā neatvairāmi laužas iekšā.»

Nākamajā ainā jau redzams, ka viesību telpā gandrīz viss izpārdojis, vēl ir tikai tuks putnu būrītis, izbāzta kaja, porcelāna Anstrīgs un Grietīna, no klasiskiem Maksis un Morics... Notiek repatriācija uz Vāciju, un latviešu vāciskie nacionālisti dodas turp.

Trešajā ainā — diversantu perēķīlī nama pagrabā ar melnu kaķi kā emblēmu, bet divās pēdējās ainās jau esam Rīgas komisārīšķi lievelēkākā tuvumā, tur galīgi izčākst liekulīgā politiskā spēle, līdz beidzot iedārda padomju tanki un sarkanās armēsī braši dziedē.

Mēs — Stojino viri, mēs — uzvaras viri,
Mēs audzēja padomju valsti.
Mēs — Stojino viri, mēs — hercības viri,
Mēs — cilvēces varenais valsts.

*
«Uzvaru» Valsts Dailes teātri inscenē teātriā mākslinieciskais vadītājs Ed. Smilgis ar režisoriem F. Ērneri un Em. Maču; asistente M. Tetere. Skatuves gleznotājs — Otis un Uga Skulmes, mūzika M. Zaripa. Leitnantu Griezi tēlo Edgars Zile, Nadinu — Elvīra Bramberga un Milda Klētniece. Cītās lielākās lomas: E. Viesture (dublē Tīja Banga), I. Laiva, E. Valters, A. Dimiters, A. Stems, A. Filipsons, A. Stubavs u.c.

Griguja jauno lugu Valsts Drāmas teātriā iestudē režisors E. Feidmanis; asistente Nora Katlapa. Skatuves gleznotājs L. Grasmanis, mūzikas daļu vada B. Sosārs. Galvenajās lomas: Nopelnīem bagātā māksliniecība B. Praudipa iestudējumā. Skatuves gleznotājs R. Mikelsons. Galvenās lomas tēlo A. Students, L. Baumanne, A. Pētersone, I. Eleris, T. Macijevskis, E. Leopolds u.c.

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBAS VALDES IV PLĒNUMS

notiks š. g. 26. un 27. jūlijā Rīgā. Darba gaita: Latvijas Padomju Rakstnikei Savienības prezidijs priekšsēdētājs prof. Dr. Andrejs Upīša referāts «Latviešu padomju literatūra un tās turpmākās uzdevumi»; korreferāti — latviešu padomju dzēja (E. Dambrs), proza (J. Vanags), drāmaturgija (Fr. Rokpēnis), Strēlnieka un partizāna tēls latviešu padomju literatūrā (J. Grants), Latviešu vāciskie nacionālisti latvju literatūrā (L. Lēmanis), Latviešu literatūrinātēs uzdevumi (R. Egels). Literārā tulkojuma problēmas (J. Niedre).

Ieejas kartes plēnumam sapemamas Latvijas Padomju Rakstnikei Savienības sekretāriātā, Kr. Barona ielā 12, sākot ar 16. jūliju.

PADMOMJU LATVIJAS 5 GADU JUBILEJAS DIENAI

Visas Padomju Latvijas darbajaudis aizrautīgi gatavojas sagaidīt savas zemes 5. gadienī. Ari mākslas iestādes drudzībai veic darbus, ar kuriem svētu laikā rādīt savus labākos sasniegumus. Latvijas PSR Valsts Operas un baleta teātris citīgi gatavojas jubilejas dienai. Vispirms — tas uzņos savu noslējušo ārieni.

Rosīgs darbs norit arī operas teātra iekšpusē. Te svētu dienā ievadījumam gatavo Z. Biže «Karmenā» izrādi jaunā iestudējumā, jaunās dekorācijās un kostīmos. Daudz durba režisoram Kārlim Liepam, bet viņš par darbu nesūdzas, kaut vien dienai būtu vairāk stundu.

Darba tiesām daudz ir režisoram, ir pārējiem operas daļniekiem, bet viņus spārno apzinā, ka šai izrādei jābūt sevišķi labai. Par iestudējumu režisors Liepa saka: no daudzīm un dažādiem Karmenā iestudējumiem jāpatur tikai vertīgais, jāstāmet traferētās, pozētās. Jāpavītro Spānijas dabas un sadzīves tiešamība. Visa opera būs traktēta reāli romantiskā garā, atbilstot laik-

metam (ap 1830. g.) un sižetam Sevišķas pūles jāpieliek, lai operā ievirzītu vairāk iekšējās un ārējās darbības, tā padarot to dināmiskāku.

Jaunu skatuves ietērpu un kostīmus darīne pēc Nopelnīem bagātā mākslas darbinieks skatuves gleznotāja Artura Lapīna maketiem un metiem. — Mums vajadzīgs patiesīgums un lietišķība, — viņš saka, — to prasa operas darbība. Mums jārāda Spānijas reālā, patiesītā dzīve. Tālab atmetams viss neīstala, nepatiesīs. Kostīmi jādarīna bez mākslīga teātrālisma, jāpīsturēt pie vienkāršiem, izteiksmīgi tautiskiem tēpiem.

Dirigents Leonids Vigners slēpī mūziklo iestudējumu. Operas partītūra viņam jau sen labi pazīstama. «Karmenā» jaunā iestudējuma izrāde paredzēta 17. jūlijā. Rūpīgi un neatlaicīgi strādā viss plāsais operas personāls. Karmenās lomu dziedās Anna Ludīpa, Don-Hozē būs Osips Petrovskis, Eksamiljo — Alberts Bālinš, Miķeļa — Veronika Stabrovska, Cuniga — Pēteris Dancis, Morāless — Aleksandrs Kortāns. — ps

TEĀTRI GATAVOJAS PADOMJU LATVIJAS PIETĀJAI GADADIENAI

Friča Rokpēļa jauno lugu svētu inscenējumam sagatavo Valsts Jaunatnes teātris sava mākslinieciskā vadītāja, CAPSR Nopelnīem bagātā mākslinieka B. Praudipa iestudējumā. Skatuves gleznotājs R. Mikelsons. Galvenās lomas tēlo A. Students, L. Baumanne, A. Pētersone, I. Eleris, T. Macijevskis, E. Leopolds u.c.

Tāpat Valsts Ceļojošais teātris svētkos sniegs gluži jaunu lugu — tā ir Indriķa Lēmapa «Kalpu taka». Režiju vada teātra direktors A. Vanags kopā ar V. Abramu; skatuves gleznotājs J. Vasariauks. No aktieriem piedalīs P. Vinks, A. Krasts, A. Timma, J. Zutis, J. Drozdovs, V. Eglite, A. Rožkalne, V. Skuja un citi.

Valsts Jelgavas teātris svētu iestudējumam arī sagatavo Lēmapa jauno lugu. Inscenējumu vada režisors Z. Brasla, asistents V. Cauka, skatuves gleznotājs R. Zilbalodis, mūzikālās daļas vadītāja E. Igenberga. Telotāji: M. Pečūns, V. Čēsniece, M. Ligotne, O. Ziemeļnieks, K. Grants, E. Merics, A. Kalējs u.c. 14. jūlijā Rīgā, L. Nometpu ielā 62, Jelgavas teātris sniegs Gol-doni komēdijas «Jocigs gadījums» jauninscenējumu P. Lūča režijā.

Valsts Liepājas Operas un drāmas teātris iestudē Vija Lāča «Uzvaru» un Biže «Karmenā». «Uzvaras» režisors Z. Kopšāls, asistents Teodors Lācis, skatuves gleznotājs Alīns Dzenis, mūzikālās daļas vadītāja K. Bunka. Galvenā loma: P. Zālitājs, V. Bušmane, E. Salna, M. Uzītbe-Kaiva, J. Grrantīšs, E. Reinīze, Fr. Kūlups. «Karmenā»: dirigents K. Bunka, režisors Z. Kopšāls, kormeistars J. Dreimanis, baletmeistare M. Alberinga, skatuves gleznotājs A. Dzenis. Karmenu dzied H. Strause, Don-Hozē — pārmais A. Skara un A. Tilpiņš, Miķeļu — A. Sirmane un T. Dāve, Eksamiljo — M. Fīlers un E. Majors.

PADOMJU LITERĀTŪRAS attīstības gaita

JULIJS VANAGS

(10. turpinājums)

Vistiņlakos sniegumus mākslas publicistikas laukā devuši: Iļja Erenburgs, Aleksejs Tolstojs, Nikolajs Tichonovs. Erenburga tēlainie, ar dzīju iekšēju spēku un liešmainu kvēli rakstniekiei publicistikas raksti, kas periodiski parādījās «Pravdā».

Krasnaja Zvezda» un citu laikrakstu stiešās, iekaropa miljonus lasītāju sirdis un bija viens no spēcīgākajiem vārdā mākslas ieņēmējiem cīņā pret fašistiskajiem iebrucējiem.

Latviešu padomju literātūrā spodžus panākumus mākslas publicistikas žanrā guvīs Jānis Sudrabkalns. Viņa raksti ir tēlu un gleznu bagāti, tie iekvelīgi un izrauj lasītāju.

Publicistika, īpaši mākslas publicistikā, palīks mūsu literātūras attīstības vēsturē kā spilgti Tēvijas kara laikmeta dokumenti. Tomēr padomju rakstnieki neaizmirst, ka publicistika ir nepieciešama tikai cīņu, kā arī atjaunotnes laikā, un mākslas publicisti savu attīstību darbu ar panākumiem turpina arī šodien.

Tāpat kā apraksts, jau pašā kara sākumā viens no operatīvākiem literātūras formas parādījējiem bija *dzejoli*. Padomju dzejnieki ir sarakstījuši tūkstošiem dzejoli par kara temu. Sākumā šie dzejoli visā vairumā bija deklaratīvi, schēmatiski, bez poētiskas tēlainības. Tomēr jau loti īsā brīdi padomju dzejnieki uztvēra isto skāpu, un dzeja kļuva par vienu no vadošākiem žanriem Tēvijas kara perioda padomju literātūrā. Liriski dzejoli, dziesmas, bēdādes, poēmas. Un bija vērojama loti raksturīga parādība: daudzi ievērojami priekškara laika dzejnieki samērā ilgi nevarēja atrast isto skāpu savai koklei, turpretī daudzi tādi, kas priekškara bija tikko pamaniņi kopujā padomju dzejas dūrā, īsā laikā izauga par loti specifiskiem dzejniekiem, kuri

šodien mil un pazīst visa padomju tauta. Spīgtākais pieņēmējs šai ziņā ir Konstantīns Simonovs krievu dzejā, Leonīds Pervomaiskis ukrainu dzejā. Irīti piemēri arī citās padomju literātūrās, neizslēdot latviešu. Sie dzejnieki ir izauguši kā jaunās

Ja aplūkojam visu milzīgo padomju dzejas rāzu Tēvijas kara laikā, redzam, ka autoru skaits, tāpat arī iznākušo dzejas grāmatu skaits, sniedzis simtos. Se ir vieta atzīmēt tikai izcilākas parādības, kas izskandējas šai lielajā kori visspeciāgāk.

Lirkā pirmā vieta nenoliedzami piederi K. Simonovam. Viņa lirkās dzejoli «Gaidi mani» zina miljoni. Viņa lirkas grāmatas piedzīvojušas vislīdzīgos tirāzus, kas liecina ka Simonova izjustās vārsmas, tā-

pat kvēlā naida pret iebrucēju pīesātinātās rindas izteikušas izjūtas, kādas pārdzīvoja cīnītā frontē un darba laudis aizmugurē. Blakus Simonovam stāv lirkā — Aleksejs Surkovs, Michails Isaakovs, Stepins Ščipčovs, Jevgenijs Dolmatovs, Aleksandrs Prokofjevs, Pauls Tičins, Leonīds Pervomaiskis, Maksims Rīžiks, Maksims Tanki un daudzas citas.

Pamfleta žanrā ar lieliem pānākumiem kāpa gados strādājuši S. Maršaks un Demjans Bednījs.

Savelkot isumā padomju dzejas kāpa gadu ražas vērtējumu, varam sacīt, ka tai ir tendence uz sižetisku drāmatismu un dzīļu izjūtu, kas liecina, ka viss tēlojamais patiesīs pārādzīvots un sava heroiskā patosa dēļ tiecas ieveidoties plāsākās formās.

Padomju dzejnieki šai laikā pāduši kvēlu naidu pret iebrucēju, dzīļu savas Padomju Dzimtenes mīlestību, augstu padomju cilvēku humānismu, pānālīdzīgu varonību kaujā pret vācu fašistisko barbaru pulkiem, kas draudēja iznīcināt tautas un noslīcināt asinis cilvēces gaiso rītdienu.

(Turpinājums nākoma jūnijā)

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBA

3. JŪLIJA SANĀKSME

Latvijas Padomju Rakstnieku Savienības biedru un kandidātu 3. jūlija sanāksmes pirmajā dievnaktības punktā apsprieda tādātājumā par latviešu autoru darbu izdošanu krievu valodā.

Rakstnieku Savienības atlīdzīgas sekretārs b. K. Kraulīns, sniedzot zipojumu, norādīja, ka PSRS tautas ir liela interese par latviešu literātūru. Speciāli uzdevumā Rīgā ieradusies no Gosjitzīzata PSRS tautu literātūras sektora vadītāja biedrēne A. Rabinina, lai tiesās saruni ar mūsu rakstniekiem virzītu uz priekšu šo svarīgo tulkošanas un izdošanas jantānumu. Jau tagad sagatavo Andrejs Upīts noveju ielasītā apm. 25 iespēlišķu apjomā, kā arī Blaumanu darbu izlaisti. Par jauņo autoru stāstu krājumiem interesējas arī apgāds «Sovjetiskajā Pisākē», tāpat mūsu pašu VAPPs vēl iegādējās izdot vairākus latviešu autoru darbus krievu valodā. Bez tam nodomāts regulāri (divreiz gadā) sastādīti almanachu, kur ievietotu izcilākos latviešu padomju literātūras darbus. Grūtības rada tulkojumu problēma: tie rosīgi jāmeklē, jāpārbauda.

Biedra Kraulīja zipojumam sekojošā debatēs piedalījās Tautas rakstnieks b. Andrejs Upīts, rakstnieki bb. J. Grants, M. Rudzītis, J. Vanags, A. Grigulis, Levs Zaks, A. Talcis. Izraisījās vīrķe domu, kur kopīsvilkumā konstatēja, ka nav ieteicams izdot antoloģijas, bet gan atsevišķu autoru grāmatas. Noskaidrojot VAPPa iespējas, atzināja, ka jau sāgād izdošanai Raiba un Sudrabkalna dzejoli, Upīts un Eserīpa noveles. Gri-

guja kāpa stāsti. Jau sagatavo Leva Zaka poēmu «Pie jūras». Katrā ziņā šogad izdošanās arī almanachs, kas jāveido ar sevišķu rūpību, jo reprezentēs latviešu literātūru ne tikai Padomju Savienības, bet visas pasaules mērogā.

Vakara otrajā pusē Savienības biedri un kandidāti iztirzāja no Kurzemes pārnākuša rakstnieka Jāņa Plauža pēdējo gadu literāro darbību. Pēc šādu pasākumu tradīcijas pirms runāja pats Plaudis, dzīļu savīpojumā apsveikdamis biedrus — Tēvijas kara četu dalibniekus. Tālāk viņi stāstīja vācu okupācijas laika posta stāstu, līdzīgu tam, kādu dzirdēja no pārējiem rakstniekiem, kuri šos terora gadus pavadījuši Latvijā. Jānis Plaudis nav ētru gadu laikā publicējis nevienas pašrakstītās rindas, materiālās eksistēs dēļ veikdamis vienīgi dažus tulkojumus. Viņa noīstājais okupācijas laika dzīļos izpaužas dzīļi rīgtums pret apspiedēto, leksanas arī ciņas motivs, bet apraujas, dzejniekiem noslēdzoties vienātē, attālinoties no reālās dzīves. Toties Kurzemes periodā, kur vajāšanas Plaudi skārūs sevišķi smagi, radušiši dedzīgas kauju vārsmas. Plaudis atlīdzīgs arī romānu, kur atīlo buržua zīks Latvijas pirmo gadu dzīvi, par vidi izvēloties korruptantu mežu izsaimniekošām. Uzrakstīti arī daži stāsti. Tagad iecērti romāns par pēdējiem mēnešiem «Kurzemes katlā».

J. Vanags referēja par Plaužu dzēju, noskīpot viņa okupācijas posma lirkā no tās, kas

«Slāpes». M. Svetlova poēma par 28 panfiloviem, S. Ščipčova poēma par Lepinu «Nāminā Šušenskā», Veras Irberes poēma par Leningradas varonīnu «Pulkovas meridians» un daudzas citas.

Pamfleta žanrā ar lieliem pānākumiem kāpa gados strādājuši S. Maršaks un Demjans Bednījs.

Savelkot isumā padomju dzejas kāpa gadu ražas vērtējumu, varam sacīt, ka tai ir tendence uz sižetisku drāmatismu un dzīļu izjūtu, kas liecina, ka viss tēlojamais patiesīs pārādzīvots un sava heroiskā patosa dēļ tiecas ieveidoties plāsākās formās.

Padomju dzejnieki šai laikā pāduši kvēlu naidu pret iebrucēju, dzīļu savas Padomju Dzimtenes mīlestību, augstu padomju cilvēku humānismu, pānālīdzīgu varonību kaujā pret vācu fašistisko barbaru pulkiem, kas draudēja iznīcināt tautas un noslīcināt asinis cilvēces gaiso rītdienu.

(Turpinājums nākoma jūnijā)

LIETUVIJU KOMPONISTA J. GRODA GODINĀŠANA

Sais dienās Kauņā Valsts teātrī norisinājās redzamākā lietuvių komponista J. Groda svinīga godināšana sakārā ar viņa 60.-to dzimšanas dienu.

Jubilārām apsveica Lietuvas K(b)P CK propagandas dijas sekretārs Prelečs, Lietuvas Mākslas lietu pārvades priekšnieks Banaitis, komponisti, artisti un republikas kultūras un zinātņu iestāžu pārstāvji.

Jubilāram pasniegta raksta par Lietuvas PSR Nopelnīem bagāta mākslas darbinieka noslēkuma piešķiršanu.

Svinīgā saņimējot beidzās ar plānu koncertu.

bija sarakstīta 1940./41. g. un ko Plaudis raksta pašreiz. Okupācijas laikā lirkā ir atrauta no dzīves — dzejnieks gan redz apkārtējus jaunumus, bet nesaistīta izēju no tā. Viņa padomju laika dzējā vēl meklēšanās, fražainība. Nav šaubu, ka Plaudis dzīr šo kļūmi pārvārcēs — viņam tikai jājāstāpstīgt, isti jāiejūtas jaunajā laikā. Lielas cerības liekamas uz Plaužu protu; nepieciešams, lai par vācu okupāciju rakstītu vairāk tiekusi pasi to pieredzētu.

I. Muižnieks, runādams par Plauža stāstiem, atzīmē to formālo augstvērtību, smalko technisko iestrādājumu. Idejiski daži no tiem raksturīga vecās iekārtas pārstāvju kritika, tomēr sociālo elementu vajadzēja izcelt spēcīgāk. Domā, ka šo stāstu vairums, grāmatā izdots, arī tagad varētu interesēt lasītāju; būtu gan nepieciešami zināmi labojumi.

Debatēs piedalījās A. Grigulis, A. Taleis, M. Rudzītis, A. Imermanis, V. Lukss.

Konstatējums: Plaudis atzīst, ka viņš un citi dzīvojuši noslēdzībā, tāpēc no dzīves noslēdzībā arī viņu dzēja. Tagad, ejot kopā ar tautu, viņi atkal atrādis dzīvu spēcīgu dzējas valodu.

«Mēs visi dzīrdējām Plaužu vienkāršo sirsniņo stāstījumu,» noslēgumā teica b. Kraulījs. «var arī apliecināt, ka Plaudis ir viens no tiem rakstniekiem, kas par visu mūsu darbu uzrāda sevišķi dzīvi interesē. Neviens nevar apšaubīt viņa dzējnieka talantu, un mēs ticam, ka tas mums daudz sniega.»

V. V.

ALBERTS JANSONS

AR PIEKTO LIELGABALU

V. Voldmaņa zīm.

Kareivju kolonā uz ielas, zem pelēkā sīnča, tu nemaz nepamani atsevišķi cilvēka.

Ne tā būs, ja pats atradīsies starp viņiem, te tu ieraudzīsi dažādus laudis, tu redzēsi, katra no viņiem pilda dažādus pienākumus modernajā kāja mašīnā.

Es nedomāju runāt par visiem šiem darbiem, man prātā stāv kāja lauka virtuve un viņas komandieris — pavārs.

Mēs veicām garāku pārgājējenu un apstājāmies pusdienu.

«Kur virtuve?» Mēs jautājām viens otram un visi acīm meklējām, kur varētu būt novietojies, kā artileristi mēdz sacīt, piektais lielgabals. Lai tikai viņš pamēģina nokavēt, tad viņi pasaules lāsti izlīz pār to.

Kad virtutes vāks atveras un pavāra kauss ātri jūst katlinos mēro porcijas, tur desmitiem acu seko, kas ielist un iekrit katrā katlinā, bet jo sevišķi tavā personīgajā. Tev bieži šķiet, ka pavārs dala pēc deguniem, tu palieci saīdzis un neapmierināts, ja liekas, tev trāpījies kāds kartupelis vai klimpa mazāk, tu apmierināts, ja vairāk.

Bet ir ari citi piemēri. Tu kaujas laukā pildi kaujas pienākumi, un pēc padarīta darba tā patīkami blindažā ilgāk pārvārtīties, bet pavārs kā paša vēlā dzītē:

«Ei, zēni, pēc brokastim! Ātrāk! Ātrāk! man vēl pusdienu jāgatavo!»

Tu saidzis atkliedz: «Bet kas tev tur ir?»

«Zupa,» viņš atbild.

«Nu tad atkal būsi novārijis biezū kā sīvīniem, pašam likt to katru izstrēbt!»

Un pavārs taisnojas, ka viņš jau vairāk nekā divi porcijas noēdis. (Lai to viņš pamēģina citā gadījumā stāstīt!)

Tu saņēmis pilnas rokas ar katliniem ej atnest ēdienu vienīm blindažas iemītniekim, ej un pukojies:

«Kad reiz viņš iemācisies izvārīt garīgu un šķidru zuņīnu...»

Ir laudis, kam šķiet, ka karo isti tikai tie, kas durkli triec ienaudznieka vēderā, un ka nabaigā pavārs jau nepavisam nekājo, viņš tikai maisa savu putru.

Man tomēr gribas viņu aizstāvēt un, protams, jus, biedri pavāri, paši sapratīsīt, ka man par to mazliet biežāk, mazliet vairāk, mazliet treknāk...

Nu tā, bija ziema, sals parasti knaibija katru neapsegutā vietu, bet friči mētāja dažāda resnuma minas, lai laudis ātrāk kustētos un neiesalotu. Ar vienu vārdu — viss notika kā kārā.

Mums bija pavārs Ivans, tā arī visi viņu sauc, un, patiesībā sakot, nemaz nezinu, kālāb viņam vēl uzvārds būtu vajadzīgs, ja negaidītu vēstules no mājam.

Virelis bija maza auguma, kalsns; pat zobi mutē lielākā daļa šķita izbirusi. Tas deva pilnīgu mieru mūsu zēniem, ka viņš lieku porciju neapēdis un speka gabalu mutē ari neems, jo nevarēs to sakozļāt.

Ivanam darba bija pilnas rokas, dzivoja vienās rūpēs — sadabūt ūdeni, sausū malku iekuram, un tad vēl trīs reizes dienā ar gatavu ēdienu uz pirmajām linijām, bet vācīesi tā vien šķita meklēja, kur Ivans ar savu virtuvi novietojes, un tur laida pašas resnākās minas. Isā laikā Ivans pazaudeja sev divus paligus. Viens palikia bez kājas, otrs pavisums atsacījās no šīs zemes priekiem, bet virtuvi abos gadījumos iztāsīja par vietu, kur lielākās klimpas vairs neturējās iekšā. Ivans tomēr turējās, bet katrs šāds gadījums lika padomāt, ka pasaāda nav no tērauda un ari var tikt saskrambāta, tāpēc viņš kļuva piesardzīgaks, bet kā tu cilvēks, lai piesargājies, ja katru dienu tev jābrauc pa celu kilometri trīs, kur minas un granātas tā vien plīst pa kreisi un labi un pat uz paša ceļa vidas.

Ivans vēl rita pustumsā ar savu paligu dodas bīstamajā brauciencā. Mēs esam daudz lasījuši par varonīgiem ceļotājiem te uz vienu, te uz otru polu un elpu aizturēdamī sekotu viņu piedzīvojumiem; kāpēc lai mēs tagad nevarētu pasētot Ivana braucienam, kas sevi satur ne mazāk briesmu un pārdzīvojumu?

Ragavas slid pa izbrauktu ziemas ceļu no vienas puses uz otru un, atsizdamies ceļa mālās, pastāvīgi draud apgāzties.

Ivans, lūpas sakniebis, turas pie virtutes, viņš kļusis lamā izbrauktu ceļu, lamā paligu, kas, nemūkuli gāvādams zirgu, liek ragavām svaidīties. Auksts ziemelis nes sejā asu sniegus un kā kakis nagiem skrāpē vaigus. Raketes nepārtrauktū uzlidu un apgaismo ceļu, žilbinot acis jo sevišķi brižos, kad to nav: acis samulst tumēt un nekā nevar redzēt.

Braukšana notiek pa milzīga pakava iekšpusi, kurū veido raketes, uzliesmojot apbus ceļam, tākai vienā tālāk, otrā tuvāk, un slaidā lokā priekšā sa-vienojas.

Vācīesi vēl nešauj, Ivanam gribas ticēt, ka šoreiz vajag ti-

kai pasteigties, un tad laimesies izšmaukt bez uguns. Bet nolādētais ceļš...

Kā zirgs sāk rikšot, tā Ivans jau pats divi reizes nolido sniegā. Nē, labāk lēnāk...

Gaisā iešpācas granātas, un trīs spēcīgi sprādzieni, izmetot gaisā dzirksteles, nodrebina zemi. Tie sprāgst aizmugurē. Tagad tik ātrāk uz priekšu, tālāk no apšaudamās vietas. Ragavas kā spītēdamas noslīd tanķā izbrauktā sliedē un iesprūst, zirdziņā staipās, bet ragavas ne-kust.

Sai bridī Ivans gatavs visu pasauli nolādēt, pats viņš nezina, kur nem spēku pacelt ragavas ar pilno virtuvi. Galva jau kūp, un kreklis mugurā lip pie mīess. Sals — kā, šeit nav sala, šeit karsts kā tveicē...

Rita gaisma ar katru minūti tiek jaušamākā. Friči sākusi apšaudīt ceļu; katrā ziņā turpinās, tās bija pirmās granātas, kurām noteikti sekos vēl un vēl. Ivans kļusis min, kur varētu krist nākošās un tā vien šķiet, ka tās kritis tur, kur pašreiz brauc viņa virtuve.

Tankš! tankš! Kā kalēja uzsitieni laktai tālumā dzirdas izšķīvētās, un Ivans vēl nepaspēj nolekt no virtutes, lai iegultos sniegā, kad turpat aizmugurē šķist sniegs, uguns un dūmi, tagad slēpties par vēlu, trenci tikai bērīti ātrāk uz priekšu!

Bet vai virtuve vesela, taču pārāk tūvu sprāga? Tad tik būs nelaimē, ja to sadauzis! Tu, cilvēks, te ceļā galvu vari pazaudēt, bet tur vēl lamās, kāpēc brokastu nav...

Ivans tausta un apskata savu «ielgabalu», nē, šķiet, pagaidām viss kārtībā.

Ātrāk uz priekšu!

Bet Iwan tikko paspēj apsēties, un atkal turpat aizmugurē šķist uguni, bet Ivanam viss vēl kārtībā.

Ragavas mētājas un sprūst tanku izbrauktās sliedēs. Ek, ta braucējs! Visas ceļa grāmblas un bedres viņam pašas lienzem ragavām. Tādu tūlu un ne-mūkuli Ivans nav redzējis, viņš nepārtraukti to lama un māca.

«Kur tu brauc, stulbeni, vai izgulējies neesi? Atkal bedrē! Tevi tik aizsūtīt izlūkos, tad izmācīsies acis turēt valā!»

Bet braucējam nav laika klausīties un domāt, ko Ivans lamājas, viņa uzmanība koncentrēta pie vāciešu izsāvieniem.

Pēdīgi viņš neiztur:

«Nu, ko tu burkšķi, še, brauc pats, ja tik gudrs esi! Komandēt un lamāties mēs visi protam, bet pabrauc! Kas tad tā nekāsi: tikko fricis noburķšķina, viņš jau sniegā, bet pamēgini palaišt to ādu vajā — aizies ar visu tavu bāda okeanu ellē!»

Ivanam vārdi — bāda okeans — plēš ausis vairāk nekā granātu sprādzieni. Viņš nezina, kas no zēniem virtuvei piešķiris tik traku nosaukumu, bet tas aizvaino, viņa darbu nenovērtē.

«Viņam bāda okeans, bet mūlīs kā kuilim nobaroši, viņš vēl runā... Lai būtu tie ko teikuši, kas sēd priekšā...»

Asaras iespējas Ivanam riklē — tu vari savu dvēseli atdot, bet viņiem vēl savas izrunas un izsmieklis.

Tankš! Tankš! Bet šoreiz sprādzieni jau vairāk nekā divi simti metru priekšā. Ivans tagad daudz mierīgāks — uguns pārnesta uz priekšu, braukt var drošāk.

Pajūgs nonāk līdz vietai, kur sprāga granātas. Pašā ceļa vidū druskās salauztas ragavas, sa-raustīti un izmētāti divu katrēivju īki, zīrgam pakalējās kājas norautas, viņš gul sniegā un žēli mirkšķina savas lie-lās acis. Ivana automata kārta palidz tam nobeigt mokas. Vai-rāk te nekā nav darāma...

Celēs ievījas krūmājā, šeit kādreiz auguši daudzi lieli ko-

ki, bet tagad viss apkāpāts. Vē-sela šeit neatrast neviena zari-ņa, neviena stiebrīna. Aiz krū-miem ir grava, un aiz tās mūsu pirmā tranšeja. Gravas viens gals aiziet vācu pusē, bet šeit abus gravas krastus un pašu gravu nepārtraukti apšauda. Vienmēr tālāk vai tuvāk sprāgst granātas, vienmēr gaisss pulvera dūmu smakas piesātināts. Tā-pēc šeit visi koku stumbri pie-dzīti šķembām, tāpēc nevienam kokam šeit vairs nav galotnes.

Celēs strauji iet lejā — gravas dibenā, un šī ir viena no vis-bistamākajām vietām. Vācīeti šo nobrauktuvi zina un meto-
(Turpinājums 5. lpp.)

(Turpinājums no 4. lpp.)

diski apšauda. Gar abām ceļa malām vālējas sadauzītu rāgavu, ratu un citu kāja mantu atliekas. Turpat guļ nosistu zirgu un vēl aizvest nepaspētu ka-reivju liki.

Ivans zina, ka šeit jāsteidzas; tikkā granata ceļa tuvu māzā izsprāgši, tā taisies, kā tiec ātrāk lejā, bet nogāze ir strauja un lejā ass pagrieziens pa gravas gultni — dievs nedod šeit apgāzties! Tādēļ jābrauc uzmanīgi, bet sajūtās zirgs, braucot lejā, nekādi negrib turēties, tas pats, it kā nojauzdams draudōšas briesmas, censās ātrāk aizskriet šai vietai garām.

Ivans zirgu tur pie galvas, bet kad puse nogāzes nobraukta, viņa spēki ir par vājiem, un ja pats negrib pakļūt zem zirga kājām un rāgavām, tad jālož valā...

Gar gravas abām malām, kā čurkstes paspārnē līzdas, karavīri sabūvējuši blindažas. Sei dzīvo ari Ivana apgādājamie. Ivans parasti te nobrauc viszemākajā un šķiet visaizsargātakajā vietā un tad skrien visus aicināt pēc ēdienu.

Bet kas tas! Soreiz tieši Ivana stāvvietā tādā bedre, ja ne rīta gaisma, tad Ivans ar visu virtuvi būtu ievēlies.

Zēni stāsta, ka vakar vakarā,

tikko Ivans izdevis vakarīpas, pēc minūtēm desmit šeit nose-dināts. Ivanam nav laika vairs runāt, viņš tikai komandē — ātrāk! ātrāk! Acis aizdomīgi glūn uz gravas malu, pār kuru, šķiet, var pārvelties milzīga sprāgstoša bumba, un Ivans ar visu savu virtuvi uzzlidotu gaisā. Un tikkā pēdējais kauss izlejas kareivja katlinā, Ivana bēris jau solo. — Ātrāk izraudties no nāves gravas, šeit nav ko domāt, šeit jādarbojas, kāmēr dzīvs, sekundēs jāzīšķir un jāaprēķina katrs solis. Jāriskē un galu galā jāzaudē vai jālaimē.

Tagad ar tukšu virtuvi zriegli rīks, un gaisma arī tālāka, ragavas labāk turas ceļa vidū. Tikai Ivana ausis uzmanīgi klausās, vai tālumā neat-skānēs izsāvienu trokšņi.

Nešāva. Bistamais ceļš bija zārbraukts.

«Nu ta atkal šodien deva,» ierunājas Ivans, un viņa balss skan draudzīgi, priešīgi.

«Kā pats nelabais apsēdis so- ceļu,» skaļi runā braucējs, «va-jadzēja vēl apskatīties, vai ne- nerā kaut kādi citādi izbraukta.

«Pagaids, driz mēs vieniem ari no tā ceļa dziesmu aizķaugsim,» un Ivans jautri svilpo-dams noleč no virtuves savas zemnīcas priekšā.

LATVIJAS VALSTS UNIVERSITĀTES I ZINĀTNISKĀ SESIJA

Atzīmējot padomju iekārtas pirmās piecgades noslēgumu, Latvijas Valsts Universitāte sa-rīko savu I Zinātnisko sesiju, kas veltīta problēmai par Lat-vijas PSR materiālās un kul-tūrālās dzīves atjaunošanu. Sesijai pieteiktie referāti, kop-skaitā 84, skaf visdažādākās zi-nātnes disciplīnas, kā techni-kās un dabas zinātniskās, tā humanitārās un mediciniskās.

Lai plašo uzdevumu spētu veikt išākā laikā, sesijas darbs sada-līta pa 9 atsevišķām sekcijām. Sesijas svīniga atklāšana no-tiks svētdien, 15. jūlijā, plkst. 11.00 LVU lielajā aktu zālē. Raipa bulv. 19. Turpat Univer-sitātes dažādās klausītāvās no-turēs atsevišķās sekciju sēdes un sekciju kopsēdes no 16.—19. jūlijam, bet sesijas nobeigu-mam paredzēta plenārsēde 20. jūlijā.

Šo pirmo zinātnisko sesiju Latvijas Valsts Universitāte rīko nevien kā savu lidzīnējo-sasniegumu manifestāciju, bet ari kā saucienu un aicinājumus uz turpmākās brīvās, progresi-vās padomju zinātnes iekaroju-miem.

ar labāko padomju kristallu mākslinieku — M. Vertuzajeva, I. Klagina, P. Porachova, brāju Kuznecovu un daudzu citu dar-biem.

Pasaules izstādēs Parizē, Bri-selē, Vinē, Nujorkā pēdējo piec-desmit gadu laikā Nikojskās Pestrovkas rāzojumi vienmēr ieguvuši augstāko atzinību. Un ne tika iestāžu eksponātus ar lielu mīlestību darinājuši krie-venes, lido mežos bars. Dika krasīmālā atrodas laiva, kam tuvojas gaisos kostīmos tērpī laudis, kas pastāgājas parkā.

Visa šī krāsainā stereoskopis-kā aina ar saviem attēliem, kur pārsteidz smalkā apdare un si-kāko detaļu reālistiskums, ie-kļauja glāzē, kas pēc sava ap-mēra gandrīz nepārsniedz pa-rasto.

Rūpnicas mūzeja zālēs redza-mi arī citi ne mazāk ievērojami tautas mākslinieku darbi. Te ir karafe, uz kurās nezināms meistar uzzīmējis medību ai-nu. Slīpēti padzīlinājumi uz karafes sienām attēlo mednieka figūru, suni un bēgošu briedi. Aspirātīgas optiskās fokuss-pārverš ūs attēlojumus «masu» ainā, kas rāda briežu pulku, kurām seko vesels bars sunu un mednieku.

Krāsaina stikla vāzes ar ma-ta zīmējumiem par krievu tau-tas pasaku un Puškina poēmu temām, kristalla un divkrāsai-na stikla trauki ar smalkiem di-manta izrotājumiem atgādina izplaukušas ilīlijas. Seni dari-nājumi, izgreznoti ar zeltu un emalju, ar venečiāniskām li-niju spirālēm un mata barel-jefiem, glābājas mūzējā kopā

MIRUSI SALOMEJA NERIS

Pēc smagas slimības mirusi ievērojamā lietuvių dzējniece Salomeja Neris.

Savu literārās darbības gaitu viņa uzsāka 17 gadu vecumā, kad lietuvių prese parādījās vi-nas pirmie dzējoi.

Ciešām saitēm saistīta ar tautu. Salomeja Neris savā dzē-jā karsti apsveica Lietuvas ie-stāšanos Padomju republikā saimē. Sevišķi populāra dzējniece kļuva ar savu izcilo dar-bu «Poēma par Stalīnu».

Dzējniece aktīvi darbojās ari sabiedriskajā dzīvē. Viņa bija PSRS Augstākās Padomes de-putāte.

Par dzējnieces dzīvi un dar-bu plašā rakstīsim nākamajā numurā.

VERA INBERE

Kara pavasaris Leningradā

Arvieni īsāks, sidrabaināks
Nā maija nakšu dzīdrums klūst,
Un drizi Nevas pusnaktis daina,
Kā gulbju pūka balta būs.

Ir dārzos rimuši jau vēji,
Tikš pirmais zaļums viegli trīs
Kā gaisīgs mākonis, kas spējī
Ar lapu šalkām zemē lis.

Bet metallķembas skaudrais
pastāsts,
Posts, logos tukšajos ko jauž,
Viss runā mēlē neparatāt,
Viss bargo tiešamību pauž.

Gan Admirālitātes zaigums,
Gan marmors, ūdens strūklām
vīts,
Viss sajūt frontes dvašu!
Viss lielai cīņai celas līdz.

Ik siržu puksts, ik domu smailē,
Un strauta kristalls skanīgais,
Un Neva savā krievu dailē,
Un tērauds, ugunīgs un baiss.

Un mākslas nemirstīgie tēli,
Un pašas dzīves veidojums,
Viss vienas gribas pārņemts
kvēli:
Ir jauzvar šai kārtā mums.

Atdzejojis
Anatols Inermanis.

KRIEVU KRISTALLS

No milzīgas kviešu vārpa-s dzidrajiem graudiem dzirkstija starī. Ūdens skanēdams krita lielā kristalla traukā. Posta-ments, kas saturēja trauku, bija izklāts gailem tepiķiem, ku-rus rotāja no daudzslānaina krāsaina stikla «izausti» krievu, ukraiņu, baltkrievu un uzbeku nacionālie zīmējumi.

So brīnišķīgo vienpadsmi-ti metru augsto kristalla fontānu bija radījuši «Sarkanā giganta» rūpnicas meistari Padomju pa-viljonam 1939. gadā. Vispasaule-s izstādē Nujorkā.

Gandrīz pirms diviem gad-simtiem, 1763. gadā, atvaiņītās majors Bachmetjevs, saņēmis senātā rīkotumā, kas tam atlāva «atvērt kristalla un stikla fab-riku un tanī ar vislabāko mei-stistarību rażot kristalla un stikla traukus un stiklu», nodibināja Ņikolskas Pestrovkas sadzā rūpnicu, kas tagad kļuvusi par vienu no lielākajām mūsu valstī.

Daudz pārsteidzošu mākslas darbu radījuši kristalla māk-slinieki savā rūpnicā, kas atro-das Penzās biezo priežu mezu apgabalā.

Jau vairākus gadus esmitus rūpnicā pastāv mūzejs, kur sa-vākti Čehoslovakijs un Fran-cijas labāko rūpnicu rāzojumi.

Brīnišķīgais Leskova nostāsts par Tulas brīnummeistaru Ļevu vēl arīn dzīvo rūpnicas mūzeja sienās. Seit glābājas nepārspēts ūnikums — glāzē ar dubultsēnām, ko 1801. gadā iz-veidojis šās rūpniecības mei-stars, dzimtīcīvēks Aleksandrs Versījins. Glāzēs iekšējā da-

PADOMJU LATVIJAS

tēlotājas mākslas izstāde Rīgā

Par mūsu pirmo kopējo izstādi, kas notiek pēc vācu okupantu padzišanas, spriež daudz un dažādi. Mākslinieku aprindas runā: tādi mūsu sasniegumi; vācieši mūs pa okupācijas laiku ietekmēt nevarēja; mēs esam gatavi radītājam darbam, bet nav mums skaidrības, lai noteiktu ceļu, kas ved uz sociālistisko realismu, jo, ja sociālistiskais realisms nav formālī stilistiska kategorija, tad viss it kā pastāv tai apstāklī, lai tematikā atspoguļotu svarīgāko, kam ir nozīme sociālisma celšanā.

Skaidrs, protams, ka latviešu tēlotāja māksla, kas šai izstādei reprezentēta ne gluži pilnīgi, okupantu ietekmē nav zaudējusi vai mainījusi savas stilistikas iežimes. Te gan nākams aizrādīt uz okupantu fizisko iedarbību un vīņu radītājiem apstākļiem — meistarju iznīcināšanu, aizvešanu un arī, kā tas redzams izstādē, uz dažu mākslinieku pavisību un nolaidību. Piemēram, Berukas «Turogeneva ielā» (13) nav ne par matu mākslinieciskas iejūtas, redzama tikai steiga un nenoteiktība. Tāpat Zebelinš «Dzirnavās» (188) pagarina sievietes figūru līdz desmit galvu augumam, kas ne ar ko nav attaisnojams.

Uzstādot jautājumu par latviešu tēlotājas mākslas ceļiem uz sociālistisko realismu, vadoties no izstādes materiāla, kur eksponāti vairums radies vēl okupācijas laikā, nepieciešams noteikti konstatēt, ka, lai gan šī izstāde zināmā mērā ir eksprōts, tomēr tā visumā nekādi neizkrit no latviešu mākslas kopējās attīstības līnijas. Izstāde pilnīgti pieteikama, lai novērtētu mūsu mākslas pozitīvās iepriekšējās, tā rāda mūsu mākslas problēmas un vājās puses un dod pieteikamu materiālu atsevišķu meistarju apskatei.

Kritikas uzdevums tādā kārtā ir: noskaidrot raksturīgos piemērus, novēršamos trūkumus, un atklāt pozitīvās iepriekšējās, kas jāsaglabā un jāattīsta.

Viena no mūsu mākslas iepriekšējām ir daudzveidība mākslinieku individuālajā radīšanas darbā. Tas jo vairāk prasa kriteriju, kas lautu grupēt māksliniekus pēc to attieksmu pāzmēm iepriekš parādību pasaulē, pēc mākslinieku skatīšanas aktivitātes raksturīgajām iepriekšējām. Kurp šo aktivitāti vīraza un kā tā iztecas. Kas un kādā aspektā interesē mākslinieku viņa apkārtne. Kādā mērā viņam izdosies koordinēt savus darba līdzekļus un panākumiens izteiksmes logiskā sistēmā.

Aleksandrs Gerasimovs latviešu mākslinieku darbos saņemta ievērojamus reālistismu mo-

mentus, t. i. objektivisma dominanti.

Apskatot izstādi, dūras acis, ka dažādi novirzītas tendences bieži vien mechaniski sakļaujas uz viena un tā paša audekla, pie kam šī savienošanās parādīs dažādos veidos: 1) vienā un tai pašā gleznā redzam vairākas izteiksmes metodes, 2) vienas un tās pašas gleznas detalju apdarē jūtam radītāja piepūles svārstības, 3) manām kolorīta nesaskaņu ar zīmējumu-kompozīciju un darba tematiku.

Sāda veida paviršības redzam daudzu mākslinieku darbos un taisni šai plānā nepieciešami jāzūstāda jautājums par meistarību, jautājums par līdzekļu pārvaldīšanu, par prasmī izvadīt veselu estētisku pārādīvojumu cauri visām gleznieciskā darba stadijām, par prasmī izteikt tiras emocijas, kas nav pretrunā pašas ar sevi. Rodas iespāids, ka dažiem māksliniekiem neizdosies saglabāt savus apzinīgos stila nodomi. Viņi it kā klūp pār tiem sūkumiem un detaljām, ko sniedz, novērojot tieši. Bet šādos sūkumos tācu parādīs novērojumu asums, dzīla iekļaušanās iekšējā dzīvē. Tādu sūkumu esamība, kuras neatvairīmi redzama viena no mūsu mākslas pamatraksturībām — dzīva, reāla, silti un liriski tverta attieksme pret dabu, parāda mūsu mākslas problēmas, parāda ceļu, pakādu ejot šīs problēmas jāizķīrt.

Turpmāk, iztirzājot dažu attēvišķu autoru darbus, apstāsos pie raksturīgākajiem, kam pieemit šīs minētās pazīmes. Paraugieties Vidipa «Laivas remonta» (171). Tiesa, Vidipā pārlieku saistīt ar savu pieņemto gleznošanas veidu, un vīnu grūti «lasīt». Bet nepiegrieziet vērbiu nesaprotramajiem krāsu ekscesiem un krāsas triepienu papāmieniem, krāsas, kurāj jābūt mākopiem, nepiegrieziet vērbiu tēlotā vīrieša krāsas apdares irreālītēi. Papūlējiet, nevērojot šos smeklīgos šķēršļus, sakoncentrēt uzmanību figūru traktējumam. — Katrā no abām figūrām ir netikai joti pārliecināši parādīta savā darbā, bet arī ne mazāk pārliecināši smiegtas neprečīvātās figūras, ko varētu nosaukt par zvejnieka darba izfūtu. Šī izjūta cieši iekļaujas figūru kompozīcijas saitē, tā «ierauj» skatītāju glezna. Vidipā ir ievērojamas, asas reālistiskās novērošanas un ieujušās spējas, bet viņam daudz jāstrādā, lai savu radītāja arsenālu iztīrītu no liekiem un svešiem elementiem.

Citā formā problematiska ir Rikmanīja māksla. Rikmanis prata dziedāt pilnā un skaistā balsī. Bet tagad viņš neizriet no ūsu diapezonā, tiesa, no joti

smalku un izmeklētu krāsu harmonijas un vīniansēm. Tādu praktiku it kā nevarētu apstādīt. Tomēr rodas jautājums par ūsu diapezonā aprobēzoto līdzekļu samēru, lai traktētu tādu dinamisku, kontrastiem piešātinātu temu, kā tilta būvi pāri Daugavai. Rikmanis tiek galā ar zīmējumiem un kompozīciju, kas tam stipri ceļ temu. Klūp viņš uz kolorīta, kura ūsu nomāktība ir mākslinieka iepriekš izvēlēta. Ka tas tā, redzams no trijīem mākslinieka izstādītajiem darbiem, atšķirīgiem tematikā, tai pašā nomāktajā gammā. Pelnu pelēkā dūmaka, zem kuras tas slēpj un nivēlē savas satrauktās tematiskās koncepcijas, nepatīkami masazīna viņa darbu mākslinieciem.

Zīmējuma smalkumu, vieglu, drošu griezumu uzrāda Abelfēteri grafiķi. Bet viņam nepieciešams stipri kontrolēt aizrautīgo roku, atturēt to no pārmērībām faktūras asprātību mēklešanā. Tā pati problēma stāv Jukera priekšā.

Izstādē redzami Jaunara -

GATAVOŠĀ NĀS MĀKSLAS PAŠDARBĪBAS OLIMPIĀDEI

S. g. 4. un 5. augustā Rīgā notiks republikas mākslas pašdarbības olimpiāde, kur sacensībā izvirzīsies Latvijas PSR labākie kollektīvi un individuālie dalībnieki. Olimpiāde rādis, ka mūsu republikas darbalauds, atrīvotību no hiteiski okupantu jūga, aktīvi piedalās kultūras dzīvē, izkopjot savas mākslinieciskās spējas un reizei augot idejiski.

Lai sniegtu pašdarbības pulcīniem metodisku palīdzību, Republikāniskais Tautas Mākslas nams, ko vada direktors b. V. Preimanis, sūta uz provinci instruktorus, kuŗu skaitā ietilpst paziņotā mākslas darbinieki. Rīgā noorganizētais konsultācijas un lekcijas klubos, neiegrieziet vērbiu tēlotā vīrieša krāsas apdares irreālītēi. Papūlējiet, nevērojot šos smeklīgos šķēršļus, sakoncentrēt uzmanību figūru traktējumam. — Katrā no abām figūrām ir netikai joti pārliecināši parādīta savā darbā, bet arī ne mazāk pārliecināši smiegtas neprečīvātās figūras, ko varētu nosaukt par zvejnieka darba izfūtu. Šī izjūta cieši iekļaujas figūru kompozīcijas saitē, tā «ierauj» skatītāju glezna. Vidipā ir ievērojamas, asas reālistiskās novērošanas un ieujušās spējas, bet viņam daudz jāstrādā, lai savu radītāja arsenālu iztīrītu no liekiem un svešiem elementiem.

Rīgas pašdarbības pulcīnu gatavošanos olimpiādei sasniedzīgi lielu rošību. Notikušas attēvišķu rajonu skates, kur liešāko dalībnieku daudzumu uzrādījis Staļina rajons. Interesants parādība Proletāriešu rajonā, kur skatē piedalījās neredzīgo koris un solisti; kaut viņiem jāuzstājas bez diriģenta, priekšnesums silts, izturēts un ieujušīns. Rajonos notikuši labāko kollektīvu un soloリストu daļēji izlase; galvenā pārbaude paredzēta 15. un 19. jū-

ja, Matvejeva, Lindes darbi. Spēcīgi mākslinieki, bet vēl nenoteikti. Viņi, nepazīdami dabas bagātību, neizpētījuši dabu, novērsušies no tās, domādami smeltīes paši sevi. Pie kā tas novēl, redzams no Kalnrozes izplūdušiem un izdomātīem dekoratīvajiem vinogradinājumiem.

Krievus sasniegumus rāda Apinis, Tālberga, Duburs, Bobinskis, kura veidotā Tautas mākslinieka Alfrēda Kalniņa ģimene — ievērojams sasniegums. Tāpat ir ar Breikšu, kuram vajadzētu kertas arī pīle figurālā žanra. Viņa peizažos daudz pārliecināšas izjustas poēzijas. Ar lielu interesi sekosim Grasmanim: viņa «Puķu pārdevēja» pārsteidz ar svagaumu, neraugoties uz smago kolorītu, — arī Geteim: viņa «Peizažs» uzrāda ievērojamo glezniecību kultūru. Lielisku darbu rāda Auņiņš (8). Attīstībā uz priekšu ejošo meistarū iemenī turas Spalviņš («Pēc zvejas»), Zviedris («Sarkanarmiešu pārcelšanās», kaut arī sarkanarmieši schēmatiski) un Ritošs («Majora Pasternaka ģimene»).

K. Briēbārdis

(Nobeigums nākoma jānumurā)

lija, kad izcilākos spēkus ieitei teikti godalgošanai, kā arī — dalībai olimpiādē. Valstsvētku dienās, 21. un 22. jūlijā, Rīgas pašdarbības pulcīnu izlase sniegs savas mākslas demonstrējumus atklātībā: Filharmonijā, ACP klubā, Strādnieku teātrī un VEF klubā.

Provīcē pēc līdz šim ienākusiām ziņām vislielāko aktīvitāti uzrāda Madonas, Jēkabpils, Bauskas, Ilūkstes, Valmieras, Cēsu un Rīgas aprīndi. Bauskas aprīndis viens no pirmajiem iesniedzis noteiktas atskaites par paveikšajiem gatavošanās darbiem; sāstādījis jau pilnīgi reāls plāns aprīndi skatītāji 21. un 22. jūlijā. Citi aprīndi sāzīpiā stipri aizkavējusies. Vāji strādā Valkas pilsētā, kāmēr tās apkārtne valda liela rosmē (sevišķi Eeveles, Palisānes, Annas pagastā un Alūksnes pilsētā). Novērots arī, ka daļa pulcīnu joti nepilnīgi izpilda atskaitu anketas, kas traucē gūt skaidru pārskatāmību par vispārējo darba gaitu.

Sādi trūkumi jānovērsi visdrīzākajā laikā, jo atrodamies jau olimpiādes priekšvakarā. Jāmācīs lūkoties uz mākslas pašdarbību tikpat nopietni, kā to dara visā plāsfāzā Padomju zemē. Mākslas pašdarbībai ir svarīga kultūrai politiskā nozīme kā plašu tautas masu māksliniecisko tiekšņu izpausmei.

V. V.

AIZRĀDIJUMS

In diriķa Lāčpala jauno stāstu grāmatu «Klusie varoni» un «Gaisais logs» iztirzājums notiks 16. jūlijā pl. 19. Rakstnieku klubā, Kr. Barona ielā 12. Referents A. Grigulis. Ierasties var visi interesenti.

PATIESĪBAS MEKLĒJUMI

ARCHITEKTŪRĀ

Maskav... laikrakstā „Советское Искусство“ pazistamie padomju architektūras teorētiķi N. Bijnkins un A. Burovs uzsākuši strīdu par architektūras būtību un jēgu sociālistiskās celtniecības laikmetā. Sā paša laikraksta 23. jūnija numurā Charkovas pilsētas galvenais architekts A. Kasjanovs iejaucās strīdā un cīnīs šai jautājumā rast skaņību, nemot parīgā pilsētu būvniecīskās architektūras izpratni, kam taisnī mūsu pilsētu rekonstrukciju laikmetā piešķirama sevišķa nozīme. Nav noliedzami, ka tāda pieeja ir pozitīva un šīm mūžīgam strīdam par patiesību architektūras radišanā dod jaunu vielu. Ir veltīgi visi mēģinājumi patiesīgumu architektūra meklēt kā būvmateriālu, konstrukciju un proporcijas likumības atvasinājumu. Tāpat nav jēgas bijušo stilu vai nacionālo motivu atdzīvināsanai, jo nav domājams, ka pārdzīvotu ideju formās var iemēsoties un rast attīstību jauns gars. Architektūra, tāpat kā katrā māksla, ir un palīgs mūžīgu meklējumu, radišanas prieks, kas saistīts ar sajūsu un izmīsumu, ar kalngalem un bezdibeniem, uzplaukumu un pagrīnumu nepārtrauktis virknējums. Tamēdēj katrā jauna ideja ir ēļa ugunskurā, kas pālīdz degt šai nekad neizdzēstajai mākslas dzirkstījā cilvēka garā. Mums, latviešu architektiem, ir dažkārt sveša tā pieeja, ar kādu architektūras problēmas atrisina vecāko republiku architekti. Mēs daudzreiz stāvam neizpratnē viņu projektu un ceļtnu priekšā, bet tas nemazina mūsu atzinību un cieņu pret lielu, nebijušu meklējumu architektu paaudzi. Mēs kāri uztverjam visu pozitīvo, ko ņie meklējumi dod.

Tāpēc būs interesanti atkātot dažas tezes, kas uzsverītas piemītētājā A. Kasjanova rakstā, kura autors starp citu raksta: «Strīds par architektūru, abstrachejoties no tās vēsturiskā un sociāla pamatojuma, izslēdz arī architektūras objekta rašanās reālo faktu un ignorējot materiālu un konstrukciju reālītati, būtu bez rezultātiem. Nevar runāt par architektūru kā par abstraktu formu un proporciju likumības sistēmu, tāpat kā nevar to definēt ar materiālo konstrukciju atsvaidzinājumu.

Katra architektūras objekta kompozīcija ir tās vietas (pilsētas, apdzīvotas vietas) sastādījala, kuraī tā domāta. Tikai kā kopēja peizaža elements uztverīgā kārtā būvē. Ja architekts ar to nerēķinājas, viņš nevar pilnīgi un apmierinoši atrisināt tam uzlikto formu radišanas problēmu.

Ja lielākā daļa pilsētu un apdzīvotu vietu peizažu (saprotā-

mi, ne kā dabas ainavas, bet kā cilvēka paaužu būvdarbibas rezultāts) radīses nejauši, tad tas nenozīmē, ka sociālistiskajā pilsētu būvniecības praksē būtu jāignorē iespēja radīt apzinīgi pilsētas kopainu.

Atsevišķas pilsētas būvās sambīls nedrīkst pārvērsties par pašmērķi; tam jābūt par līdzekli visa dzīvā pilsētas organismā radišanai, kas iegūst savu kopēju īpatnēju seju vēsturiskās attīstības (apbūves) gaitā.

Architektūras uzplaukuma laikmetos vienmēr vērojama saskapa starp atsevišķiem pilsētas būvniecīskiem ansambļiem un visas pilsētas peizažu, starp architektūru un dabu kā vienu no šā peizaža elementiem.

Būtu par maz sacīts, ka architektūras skaistumu rada ērības, ekonomiskais līdzvarsotums, komforts, higiena, proporcija, estētiski skaistas līnijas un vēl daudz citu elementu, kas ir katra architektūras objekta neatņemama sastāvdaļa.

Pats pirmais un noteicījējs faktors architektūras objekta pilnskāgumam ir tā iekļaušana dotā pilsētas peizažu kopainā. Ja kopainā no sās iekļaušanas uzlabojas — atrisinājums ir pareizs, ja ne — atsevišķa objekta kompozīcija nav attaisnojama, ja arī tas kā atsevišķi elements būtu komponēts labi.

Lielais Krievijas architekts itālietis Rastrelli uzcēlis Kijevā pazistamo Andreja katedrāli, lietojot pie tam sev tuvās baroka formas. Bet ar savu augsti attīstītu apzinīgumu sajūtu viņš līdz ar to radījis ceļni, kas pilnīgi iekļaujas Kijevas kopainā un kas ir absolūti ukraiņiska. Ukrainas architektūras vēsture nebūtu pilnīga bez šā pieminekļa. Ja visi mūsu ar-

chitekti saprastu, cik šis piemīneklis ir dziļi nacionāls un līdz ar to vispārīcīgais, tie ar vēl lielākiem panākumiem sekmētu padomju architektūras attīstību.

Tātad atsevišķas ceļnes kompozīcijas iekļaušana pilsētas ansamblī ir architekta radišanas procesā izšķirīgais moments.

Tālāk autors runā par būvtechniku, viņš apstārīt būvtechnikas izšķirīgo nozīmi architektūras kompozīcijā. «Technika ir gan tikai materiāls līdzeklis kompozīcijas iemeslošanai reālā mākslas darbā, bet pati par sevi nav māksla. Kā mūzikas virtuozes ne vienmēr ir mākslinieki, tā cilvēks, kas līdz sīkumiem pārvalda būvtechniku, vēl nav architekts. Būvtechnikas kalpotāji loma architektūras objekta rašanās procesā ir architektūras kā būvmākslas galvenā pa-

zīme.» Runājot tālāk par stilu kopēšanas, eklekticisma negatīvo iespaidu, bet atzīstot agrāko būvtradīciju un formu nopietnu studiju nepieciešamību, autors beidzot dod slēdzienu:

«Tikai pilsētu būvniecīskās attīstības ceļš rādis ceļniekiem ceļu, kā atrast mūsu laika lielo architektūru. Tas no mums, kas nespēs **atrauties** no atsevišķa architektūras objekta abstrakta vērtējuma un nesaistīs to ar reālu pilsētas ainu, nekad nespēs sekojot un pildīt tos gigantiskos uzdevumus, kādi tagad stāv priekšā padomju architektiem.»

Priekšā stāvošā izpostīto pilsētu lielajā atjaunošanas darbā svešu un neharmonisku elementu ienešana pilsētu kopainās ir visai iespējama un jau dažkārt novērota. No šīm klūdām turpmāk neapšaubāmi jāizvairās, jo saskapa ir lielākā un nekad neapšaubītā patiesība architektūrā.

O. Tilmanis

KONKURSI PIEMINEKĻU PROJEKTIEM

Architektūras Pārvalde pie Latvijas PSR Tautas Komisāru Padomes izstudiina šādus atklātus konkursus:

- 1) projekta izgatavošanai Lielā Tēvijas kārtā **Uzvaras piemīneklī monumentam**, kas uzcēlams Rīgas pilsētā; projekti jāiesniedz vēlākais līdz 1945. g. 1. oktobrim; par konkursam iesniegtiem labākkiem projektiem izmaksās šādas prēmijas:
  - a) vienu pirmo prēmiju 30.000 rb.
  - b) vienu otro prēmiju 20.000 rb.
  - c) divas trešās prēmijas 10.000 rb. katru;
- 2) Projektu izgatavošanai **kapu pieminekļiem un piemīpas plāksnēm** Latvijas PSR robežas kritušiem Sarkānas Armijas kareiviem, vīrsniekiem un partizāniem; projekti jāiesniedz vēlākais līdz 1945. g. 25. jūlijam; par konkursam iesniegtiem labākajiem projektiem izmaksās šādas prēmijas:

par kapu pieminekļu tipa projektu

- a) vienu pirmo prēmiju 5000 rb.
- b) vienu otro prēmiju 3000 rb.
- c) divas trešās prēmijas 2000 rb. katru;

par piemīpas plāksnes projektu:

- a) vienu pirmo prēmiju 2500 rb.
- b) vienu otro prēmiju 1500 rb.
- c) divas trešās prēmijas 1000 rb. katru.

Konkursu projekti jāiesniedz Architektūras Pārvaldei pie Latvijas PSR Tautas Komisāru Padomes, Rīgā, Doma laukumā Nr. 6. Turpat sapemamas konkursu programmas un noteikumi, kā arī **Uzvaras pieminekļa - monomenta projekta izgatavošanai nepieciešamie materiāli.**

VALSTS LEĻLU TEĀTRA JAUNAIS INSCENĒJUMS

Dzejnieks Eriks Adamsons drāmatizējis Antonu Čehova „Kaštanu“, izveidodams raitu, tieši leļļu teātra specifikajām vajadzībām piemērotu ludzīnu. Darbība iedalita 6 ainiņas, kas savā uzbrūvē koncentrētas, gaŗām sarunām nepārblīvētas; notikumu attīstība lietpratīgā vadīta tā, lai galvenais būtu kustību elements, kamēr teksts dod vienīgi saturu izpratnei nepieciešamos pieturas punktus. Netrūkst valodas asprātību — sevišķi daudz to dziesmās. Bērniem saprotamā veidā izziņēts laikmeta sociālais fons; brīžam gan gribētos šai plāksnē vairāk konkrētības, bet te tekstā trūkst cēsisai aizpildīt režīja, karķējot vecās pasaules pārstāvju nelielos pantomīmiskos skaitos, kas ļoti atdzīvina kopnoskanojumu.

Tieši šīs pantomimas — režisors Jāpa Zīgura visstiprākā puse. Leļļu kustības aprātūra teicama. Daudz paveiktais ari gaismas līdzekļu izmantojumā, bet, diemžēl, tos dažkārt traucē no teātra neatkarīgi techniski apstākļi. Vajadzētu gan novērst tādu defektu, ka reizēm runa neiekrit gluži vienā laikā ar attiecīgām leļļu kustībām. Par leļļu veidojumu (sevišķi atzīmējama cūka, pats Kaštanu un vairāki epizodiskie tipi), tāpat par dekoratīvo ietērpu visa atzinība mākslinieci H. Dannenhirschai. Pirmajā un otrajā ainiņā ar pavisam niecīgim līdzekļiem panākts efektīgs reālistisks iespāids; cīrka skata gan vietas raksturojuma iespējas nešķiet izsmeltas. Tikamas nepretenciozas melodijas sniedzis komponists J. Kepitis; vokālais izpildījums liek vēl diezgan daudz velettes, taču jāņem vērā, ka teātrīm nav profesionālu dziedēnu.

Salīdzinot ar iepriekšējiem inscenējumiem, jāatzīmē aktieju progress. Vēl prasāmas bagātākas balss modulācijas, lielāka nokrāša dažādība it īpaši tādos gadījumos, kad viens un tas pats aktieris tēlo vairākas lomas. Bet atsevišķi tēli jau pavisam ipatnēji un noapaļoti; te varētu minēt K. Kapina Kaštanu, H. Zīgures zēnu, A. Dalgas artistu, M. Zidermanes cūku.

Mirdzas Kempes vadītais Valsts Leļļu teātris, tāpat Rūdenkova pārzīnātais Daugavpils Leļļu teātris, mākslinieciski vienmēr vairāk attīstoties, pilda svarīgu uzdevumu mūsu visjaunākās paaudzes iepriecēšanā un audzināšanā. Bet arī lielajam skatītājam vienmēr tuvāks kļūst šīs interesanta žanrs, kas agrāk Latvijā bija nepelni aizmiršts.

Valts Grēviņš

Vera Inbere un Michails Golodnijs Rīgā

Pašlaik Rīgā uzturas visai interesanti ciemipi — padomju rakstnieki Vera Inbere un Michails Golodnijs. Abi iekarojuši sev paliekamu vietu rakstniecībā, jo sevišķi tāpēc, ka stāvējuši pie krievu padomju literatūras šūpuļa.

Vera Inbere piedzima Odesā, saulainajā dienvidu pilsētā, no kurās kūgi atiet tālās jūras. Tālās aicinājums agri savaldīna Veru Inberi, lai to nekad vairs neatstātu. Viņa dodas ceļojums, un Parizē 1912. g. parādās vinas pirmā dzejolu grāmata «Skumjais vīns», kam pēc dažiem gadiem sekot Pēterpili izdotie krājumi «Rūgtais prieks» un «Mirstīgie vārdi».

So grāmatu nosaukumi dailrunīgi raksturo to saturu. Tā ir no tiešamības atrauta poēzija, dzeja bez reālītēs mugurkaula, kas tai laikā raksturīga tielai krievu intelīgences dalai. Pirmsvētras laikmetā, kas valdīja no 1905.—1917. g., vecas krievu intelīgences progresīvās tradīcijas nelāva tai pilnām atbalstīt cara patvaldību, bet viņu skirskais stāvoklis nelāvā tai arī pilnām piesleties cīnītājam šķirām — proletāriātam un zemniecībai. Tā viņai nebija ne pamata no virziena — lūk, kamēdēl tieksme uz abstrakciju.

Mēs varam iedomies, ka Verai Inberi nebija viegli pārvarēt šo kaiti, izķūt no sēru vitoliem apēnotās dekadences ūkērielinās uz padomju literatūras platā, rita apstarotā celā. Tomēr viņa atrada savu vietu padomju rakstniecībā. 1922. gadā Maskavas Valsts apgādā iznāca viņas dzejas grāmata «Merkis un ceļš».

Kaut šai grāmatā tematika daudz plašāka nekā iepriekšējās, kaut ieskanās sociāli motīvi, pamattonis pa lielākai daļai tas pats — vārs, pārsmalks, bez zemes svara. Inbere vēl nav atradusi to spēcīgo, dzives sulām piebriedušo valodu, kādā tautas dzejniems runā uz savu tautu. Tomēr kritika «Merkis un ceļus» uzņem visai atzinīgi, jo tā ie-

zīmē Inberes pagriezenu uz padomju literatūru.

Pirmie stāsti, kas parādās 1924. gadā, liek nojaust viņa spēcīgu prozistes talantu. Un viņas grāmata «Vieta zem saules», kas iznāca 1928. gadā, kļūst par izcilu notikumu padomju literatūrajā dzīvē. Tas ir patiesi un spēcīgi uzrakstīti autobiografiski stāstījumi — romāns par to, kā dzejniece atrada «savu vietu zem saules» — savu vietu un uzdevumu padomju sabiedrībā. Seit Inbere plāsos vilcienos parādīja visas inteliģences pāraugšanu. Šī grāmata tulkota gandrīz visās Eiropas valodās, tā piedzīvoja neskaitāmus izdevumus. Nākošajos 10 gados Inbere, rakstīdama gan prozu, gan dzejā, tomēr it kā atiet druskā sānis, neradīdama nevienu lielu darbu, kas išti atspoguļotu tā laikmeta pilnskānīgo cīltniecības dzīvi.

Bet 1938. gadā parādās viņas «Cela dienasgrāmata», kas rādīja, ka rakstniece laimīgi atradusi jaunu valodu savu pārādzīvojumu izpausmei. Tā ir plaša poēma par skaisto Grujas republiku, par Stalina un Majakovska dzimteni, par teiksmainās dabas skaitumiem un vecām pilsdrupām, kas pauž gadsimtu vēstures varenību. Un arī par to, kā šeit uz sensenkās kultūras pamatiem aug un kuplīsazaro jaunā padomju dzīve.

Isi pirms kāra Vera Inbere laiž kļājā poēmu «Ovidijs», kur izmantojot kā fonu antīko teiku par jaunekli Faetonu, kas gribēja vadīt saules ratus, rādīta krievu jaunatnei 1905. gada revolūcijas vētrās. Taču šīs darbs ir prātniecišķu elementu pārsātināts.

Bet literārais liktenis bija lēmis Verai Inberi jaunas, plāšas perspektīvas, viņas balsīj bija lemts izskanēt tātālu no ielenktās Lejpingradas, kurp rakstniece sekoja viram īstībā pirms blokādes sākuma.

Seit tapa Veras Inberes poēma «Pulkovas meridiāns», viens no labākajiem darbiem Tēvijas kāra literatūrajā ražā. Meridiāns,

kas iet caur Lejpingradas Pulkovas observatoriju, lūk, tā ir vieta, kurp daudzus mēnešus vēršas visas pasaules skati. Vai viņi izturēja, šie Lejpingradiessi, kurus dienu un nakti māc ienaidnieka bumbvedēji un tālsāvēji, bāds un sals? Viņi izturēja. Mila — z dzimteni, uz savu skaito Lejpingradu, brivo lāužu lepnumi, naids pret posītāju un verdzīnātāju fasismu — tie bija motīvi, kas dzīvoja Lejpingradas dzīvesē. «Pulkovas meridiāns» nupat iznācis Laimas Akurāteres latviskajā atdzējotumā, tamēdēl lasītājam iespējams pašam iepazīties ar to.

«Lejpingradas dzīvesē» saucas dzejas grāmata, ko Vera Inbere sarakstīja vienlaikus ar savu poēmu. Sie dzejoli, tāpat kā blokādes laikā uzrakstīta dienasgrāmata «Gandriz trīs gadi», savā saturā radniecīgi poēmai. Dzīves ištenība šoreiz bija tik cildena, tik aizrautīga, ka rakstnieci nevajadzēja meklēt izdomātus sižetus. Viņa kļūst par lielās ištenības cīnītāju un studinātāju.

Jā Vera Inbere kā dzejniece sākā runāt vārā, rezignētā balī, tad Michails Golodnijs pirmajos dzejolojus jau varēja saņemtē revolūcijas trauksmi un negaisus. Ari Golodnijs dzimis vidiendos, Ukrainā.

Revolūcijas pāsūms viņu aizrauj jo sevišķi tāpēc, ka viņš pats ir viens no sās revolūcijas darinātājiem. Laikā, kad vācu un balto bandas pārpludina Ukrainu, kad komūnistiskā vārda liesma slēpjās pazemē, Golodnijs jaunatnes pagrīdes laikrakstā «Jaunais proletārietis» iepiež pirmo dzejoli. 1922. gadā parādās viņa pirmsais krājums «Pālis», uz ko Brusovs rakstā «Krievu dzejas vakardiena un ūdens» norādīja kā uz vienu no topošās sociālistiskās literatūras sākumiem. «Pālis» un gadu vēlāk iznākušais krājums «Zemei rada» jau pilnā izmīne Golodnijs

literāro seju. Viņš straujās, dedzīgs, revolucionārs romantikas apvests.

Ari Golodnijs ir līriķis, viņa dzejolu noskaņa gan gluži citāda nekā Inberei. Viņa izjusto dzejolu vienkāršība reizēm atgādina dziesmu. Ari balādes skopas, laikoniskas, izteiksmīgais stilis viņam tuvs. Tonis, ko Michails Golodnijs uzņēma no paša sākuma, ir spēcīgs pilnīgs, tā ir čīnu laikmeta balss. Vēlāk, kad iestājās mierīgās cīltniecības posms, kad kauju dārdi

aprīma, dzejniekam bija grūti pārmainīt toni, pieskaņoties jaunai tematikai. Savā 1928. gadā iznākušajā «Romantiskā nakts», «Dzejās par pilsonu karu» (1932.) un «Parteiskio vārdā» (1934.) viņš paliek pilsonu kārtiespāda.

Turpmākajos gados Golodnijs galvenām kārtām pievērsās dzejā tulkojumiem. Golodnijs tulkojis arī mūsu Raini un Čaku. Tēvijas kārā, kad sāka dārdēt liegalbali un spīgti lodes, Michaila Golodnija balss atskarēja no jauna. Viņa cīnīja poēzija bija atkal sāva elementā. Apbrākādams frontes kā kaja korespondents, viņš gūst matepriālus saviem darbiem.

Kopā ar 2. Baltijas frontes karaspēku viņš 1944. gada oktobri ienāca atbrivotajā Rīgā. Frontes iespādi devuši viņam vielu divām dzejolojā grāmatām: «Tēvijas balādes un dziesmas» (1942. g.), kurā viņš apdzied cīnītāju varonus, un «Dzejās par Ukrainu» (1943. g.), kas pauž sāpju padziļinātu lielu milu uz apspiesto dzimteni — Ukrainu. Sai grāmatā viņa agrākais trauksmainais revolūcijas romantisms gūst jaunu apvaldītāku, nobriedušāku izteiksmi.

Pašlaik Michails Golodnijs strādā pie «Frontes dzejā cikla», kurā ietilpst arī Baltijas frontē rakstītie dzejoli. Bez tam viņš pasācis plašu stāstu «Majoru piezīmes» par Sarkanās Armijas triecienu pie Gomeļas.

Uzturēdamies pie mums, Golodnijs cer uzrakstīt arī dzejā ciklu par Latviju, kurā fons būtu viņa sastapšanās ar latvju strēlniekiem pilsoņu kārā.

Tādas išsumā ir Veras Inberes un Michaila Golodnija literatūras gaitas. Pašlaik rakstnieki strādā pie latvju padomju dzejnīku darbu tulkojumiem. Cērīsim, ka uzturēšanas Latvijā palidzēs viņiem izprast mūsu krāšņo zemi un latvju tautas dzīvesi un sniegt augstvērtīgus latvju autoru atdzējojumus.

Anatols Imermanis

MICHAELS GOLODNIJS

Sagrautais nams

Stāv vietā vientuļā šīs sārmās grausts.
Pa sienām rētainām vēl dūmi liez.
To šorīt sagrāva, pirms sāka aust.
Šurp nācu sērst, bet tagad esmu viens.

Ar mēlu roku dūmās pārslas kēl.
Šai sniega nakti kaut ko meklējot.
Un logu ausis drāšu valdus tver,
Kas vētras auros atbalsi sev rod,

Bet viņš pa vecam visam spītē sīkstā,
No druvām un no mežiem nošķirties —
Kā ledus laukā iestēlēts kuģis dīks,
Kas pavasari atkal jūrā ies.

Atdzejojis

Anatols Imermanis

Latvkrāks «Literatūra un māksla» iznāk vienreiz nedēļā. Redkolēģija: V. Lukas (atlīdzīgais redaktors), M. Bīķis, N. Grīnfelds, A. Lapīns, R. Pele, A. Sakstes, O. Tilmanis. Redakcijas adrese: Rīga, Kr. Barona ielā 19. Runas stundas no pl. 10—14. Numurs maksā Rbl. 1.—. Abonēšanas maksā Rbl. 52.— gadā. Abonēšanas maksā Rbl. 38/40. Izdevējs VAPP latvkrāks